วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆส ปริทรรศน์
Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review
ISSN : 3057-1952 (ONLINE)

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

Integrating Buddhist Principles to Develop a Sufficiency Economy Community Ban Tonpho, Ban Khayang, Mueng district, Pathum Thani Province

พระมหาธนากร ธนากโร (ลาภเอกอุดม)[1]
Pramaha Tanakorn Labekudom
E-mail: Sumkidgorn@gmail.com

Received: *August 20, 2025* **Revised:** *September 25, 2025*
Accepted: *October 8, 2025*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน และการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี 2)เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย 1) สภาพปัญหาของชุมชน พบว่า ชุมชนมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาด้านการบริหารจัดการและภาวะผู้นำ และปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี และการบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การนำหลักธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นมาบูรณาการเพื่อพัฒนาการเกษตรและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมมอญ การเฝ้าระวังและเตือนภัย ซึ่งมีการบูรณาการในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.63 จากคะแนนเต็ม 5) 2) ระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ภาพรวมความสำเร็จอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 จากคะแนนเต็ม 5 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้

[1] นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Mean=4.90) ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Mean=4.80) ด้านการเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญา (Mean=4.78) ด้านความสามารถในการพึ่งตนเอง (Mean=4.72) และด้านความสามัคคีและความร่วมมือ (Mean=4.53) 3) ข้อเสนอแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า การใช้หลัก สัปปุริสธรรม 7 ช่วยเสริมความเข้มแข็งของชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ได้แก่ 1) ธัมมัญญุตา ชาวบ้านรู้จักเหตุและเลือกวิธีการทำเกษตรที่เหมาะสมกับทรัพยากร 2) อัตถัญญุตา ตระหนักถึงผลลัพธ์ระยะยาวจากการรักษาวัฒนธรรมและการเกษตรพอเพียง 3) อัตตัญญุตา รู้ขีดความสามารถ ไม่ทำเกินศักยภาพ 4) มัตตัญญุตา ผลิตเพื่อพอใช้ เหลือจึงขาย เน้นความพอประมาณ 5) กาลัญญุตา ดำเนินกิจกรรมตามกาลเวลา เช่น ปลูกพืชตามฤดูกาล 6) ปริสัญญุตา เข้าใจจุดแข็งและความต้องการของชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเอง 7) ปุคคลัญญุตา จัดสรรบทบาทบุคคลตามทักษะที่เหมาะสม ส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การบูรณาการหลักพุทธธรรม, พัฒนาชุมชน, เศรษฐกิจพอเพียง, ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

Abstract

The objectives of this research are threefold: 1) to study the problems situation of community and integration of Buddhist principles to develop a self–sufficient economy community Ban Ton Pho, Bang Kha Yaeng Subdistrict, Mueang District, Pathum Thani Province; 2) to study the level of success in developing a self–sufficient economy community Ban Ton Pho, Bang Kha Yaeng Subdistrict, Mueang District, Pathum Thani Province, and 3) to study the suggestions for integrating Buddhist principles to develop a self–sufficient economy community Ban Ton Pho, Bang Kha Yaeng Subdistrict, Mueang District, Pathum Thani Province.

Research results were that: 1) problems found that the community has economic, social and cultural, environmental problems, management and leadership problems, and technological infrastructure problems. The integrating the principles of the 7 *Sappurisadhamma*, the philosophy of the sufficiency economy, and local cultural practices found that the integration of the principles of Dhamma, the philosophy of the sufficiency economy, and local cultural practices to develop agriculture and local products, conservation and continuation of Mon culture, surveillance and warning, which are integrated to the highest level (average score of 4.63 out of 5. 2) The level of success in developing a self–sufficient economy community Ban Ton Pho, Bang Khae Yaeng sub–district, Mueang district, Pathum Thani province, found that the overall achievement was at the highest level, with an average score of 4.75 out of a full score of 5. When considering each aspect, it was at the highest level in every aspect, ranked from highest to lowest as follows: environmental

conservation (Mean=4.90), economic security (Mean=4.80), learning and passing on of wisdom (Mean=4.78), ability to be self-reliant (Mean=4.72), and unity and cooperation (Mean=4.53), 3) The proposed guidelines for integrating Buddhist principles into the development of a sufficiency economy community reveal that the application of the Seven Qualities of a True Person (*Sappurisa-dhamma*) strengthens Baan Ton Pho community as follows: (1)*Dhammaññutā*- villagers understand the causes and choose appropriate agricultural methods according to available resources. (2) *Atthaññutā*- they are aware of the long-term outcomes of preserving Mon culture and practicing sufficiency agriculture. (3) *Attaññutā* – they know their own capabilities and avoid exceeding their potential. (4)*Mattaññutā*- they produce primarily for household consumption, selling only the surplus, emphasizing moderation. (5) *Kalaññutā*- they carry out activities at the right time, such as planting crops in proper seasons. (6) *Parisaññutā*- they understand the strengths and needs of the community to enhance self-reliance. (7) *Puggalaññutā* – they allocate roles according to individual skills, fostering effective cooperation.

Keywords: Integration of Buddhist principles, community development, sufficiency economy, Ban Ton Pho community, Bang Khaeyang Subdistrict, Mueang District, Pathum Thani Province

บทนำ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เก็บรวบรวมตัวเลข ในไตรมาส 3 ปี 2565 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง สถานการณ์ทางสังคมไทยในยุคนี้ และในอนาคตอันใกล้นี้ได้เป็นอย่างดี โดยพบความเคลื่อนไหวสำคัญ ได้แก่ การจ้างงานปรับตัวดีขึ้น การว่างงานลดลงโดยมีอัตราการว่างงานร้อยละ 1.23 ขณะที่ หนี้สินครัวเรือนขยายตัวชะลอลงและคุณภาพสินเชื่อโดยรวมปรับตัวดีขึ้นต่อเนื่อง ส่วนคดีอาญาและการรับแจ้งอุบัติเหตุลดลง แต่ยังมีประเด็นด้านสังคมที่ยังต้องเฝ้าระวังต่อเนื่อง ได้แก่ การเจ็บป่วยด้วยโรคเฝ้าระวังโดยรวมเพิ่มขึ้นมาก[2] เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิด ซึ่งมุ่งให้ทุกคนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ รวมถึงการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น จนเกิดความยั่งยืน คำว่า" พอเพียง " คือ การดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง โดยตั้งอยู่บนหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ความพอประมาณ : คือ การดำรงชีวิตให้เหมาะสม ซึ่งเราควรจะมีความพอประมาณทั้งการหารายได้ และพอประมาณในการใช้จ่าย ความพอประมาณในการหารายได้ คือ ทำงานหารายได้ด้วยช่องทางสุจริต ทำงานให้เต็มความสามารถ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ส่วนความพอประมาณในการใช้จ่าย หมายถึง การใช้จ่ายให้เหมาะกับฐานะความเป็นอยู่ ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยหรือใช้จ่ายเกินตัว และใน

[2] สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ภาวะสังคมไทย ไตรมาส 1 ปี 2566**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.salika.co/2023/01/04/3-social-situations-2-issues-2566/ [30 สิงหาคม 2566].

ขณะเดียวกัน ก็ใช้จ่ายในการดูแลตนเอง และครอบครัวอย่างเหมาะสม ไม่อยู่อย่างลำบาก และฝืดเคืองจนเกินไป ความมีเหตุผล ไม่ว่าจะเป็นการทำธุรกิจ หรือการดำรงชีวิตประจำวัน เราจำเป็นต้องมีการตัดสินใจตลอดเวลา ซึ่งการตัดสินใจที่ดี ควรตั้งอยู่บนการไตร่ตรองถึงเหตุ รวมทั้งคำนึงถึงผลที่อาจตามมาจากการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ไม่ใช่ตัดสินใจตามอารมณ์ หรือจากสิ่งที่คนอื่นบอกมาโดยปราศจากการวิเคราะห์ และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลง ในโลกที่ไม่มีอะไรแน่นอน ทั้งสภาพลม ฟ้า อากาศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตร การเปลี่ยนแปลงในบริษัทคู่ค้า การเลิกจ้างพนักงานในบริษัทใหญ่ หรือแม้แต่ความไม่แน่นอนของสถานการณ์ทั้งในและต่างประเทศที่มีผลต่อการลงทุน เราจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง และตั้งอยู่ในความไม่ประมาทอยู่เสมอ เช่น เตรียมแผนสำรองสำหรับแต่ละสถานการณ์ การมีรายได้หลายทางเพื่อลดความเสี่ยงในวันที่ถูกเลิกจ้าง หรือการกระจายความเสี่ยงในการลงทุนโดยการดำรงชีวิตตามหลักการทั้งสามข้อนั้น จำเป็นต้องมีความรู้และคุณธรรมประกอบด้วย ความรู้ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม เช่น ความรู้ในการประกอบวิชาชีพช่วยให้ธุรกิจและการงานเจริญก้าวหน้า หรือความรู้ในการลงทุนช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้นักลงทุน ทั้งนี้ ความรู้และประสบการณ์ จะช่วยทำให้เราตัดสินใจได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ถึงแม้ว่า พื้นฐานความคิดและประสบการณ์ที่แตกต่างกันอาจทำให้เหตุผลของแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน แต่หากทุกคนยึดมั่นอยู่ในหลักคุณธรรม ก็จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข[3]

การพัฒนาชุมชน เป็นวิธีการที่มุ่งส่งเสริมการเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน โดยมีกระบวนการความร่วมมือระหว่างประชาชนในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อปรับปรุงสภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น จากสภาพปัจจุบันที่สังคมไทยได้ชนบทได้ประสบอยู่เสมอ ๆ คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากการขาดแคลนความรู้ในด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย การใช้วิธีการเดิม ๆ ในการประกอบอาชีพเกษตรกร ตลอดถึงช่องทางในการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาชุมชนจะช่วยให้เกษตรกรได้เรียนรู้ถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ เครื่องมือทางการเกษตรสมัยใหม่ และช่องทางการตลอดออนไลน์ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ช่วยแก้ปัญหาการว่างงาน และส่งเสริมการทำเกษตรที่ทันสมัยและตั้งอยู่บนพื้นฐานความพอเพียงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และที่สำคัญจะส่งเสริมความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะนำมาซึ่งความมั่นคงของชาติต่อไป

การจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนววิถีพุทธ ถูกหยิบยกขึ้นมาในฐานะเป็นแกนกลางทางจิตใจเป็นกรอบแห่งความประพฤติของประชาชนในสังคม ซึ่งในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทโดยตรงในการให้การศึกษาและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เช่นส่งเสริมการศึกษาพยายามสอนให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานต่าง ๆ ได้เอง สอนให้รู้จักใช้สติปัญญาในกิจการทั้งปวง ให้รู้จักคิดไม่เป็นคนเชื่ออย่างงมงาย ชีวิตที่มีคุณภาพต้องมีการพัฒนาทั้งทางโลกและทางธรรมแนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิถีพุทธ จึงเป็นแหล่งรวมความรู้

---

[3] ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.porpeang.org/categorycontent/1737/success [30 สิงหาคม 2566].

เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประพฤติ ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น สังคมไทยในปัจจุบันจึงมีบางส่วนที่ตั้งคาถามว่าแล้ววิถีชีวิตชาวพุทธที่แท้จริงควรเป็นอย่างไร ซึ่งในปัจจุบันได้มีนักวิชาการ ได้เสนอแนวคิดโดยหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้สภาพชีวิตที่กล่าวได้ว่าเป็นวิถีชาวพุทธ ดังนี้[4] 1) เน้นการพึ่งตนเอง 2) การเน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท 3) การเน้นอหิงสา หรือการละเว้นจากการสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความรุนแรง 4) การเน้นการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพการงานที่เป็นประโยชน์สุจริต และมีมานะ อดทน หรือสัมมาอาชีวะ 5) การเน้นการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 6) พยายามละกิเลสและความโลภ 7) การเน้นความซื่อสัตย์สุจริต มีความละอายและเกรงกลัวการกระทำผิด

การบูรณาการหลักพุทธธรรม คือการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการร่วมกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ซึ่งหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับหรือเกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลายหลักธรรม เช่น สัปปุริสธรรม 7 หลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักอัตตาหิอัตโนนาโถ หลักสันโดษ หลักทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ หลักโภควิภาค 4 หลักโภคอาทิยะ 5 และหลักกามโภคีสุข 4 หรือสุขของคฤหัสถ์ 4 เป็นต้น

ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ หมู่ที่ 2 ตำบลบางขะแยง อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานีเป็นชุมชนดั้งเดิมอาศัยอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และเป็นเชื้อสายมอญอาศัยอยู่มากกว่า 100 ครัวเรือนโดยชุมชนแห่งนี้ยังมีการสืบทอดประเพณีชาวมอญอยู่ มีวัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ มีโบราณสถาน คือ วัดเจตวงศ์ ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี เป็นชุมชนที่นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ซึ่ง“หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง” นั้นมี 3 ระดับ คือ 1) พออยู่ พอกิน คือ ครัวเรือนที่พัฒนาจนพึ่งพาตนเองได้ ทำกิน ทำใช้ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และมีการออม 2) อยู่ดี กินดี คือ หมู่บ้าน/ชุมชน ที่บริหารจัดการพัฒนาในรูปแบบกลุ่ม และพัฒนารายได้และขยายโอกาสให้คนในชุมชน และ 3) มั่งมี ศรีสุข คือ หมู่บ้าน/ชุมชน ที่บริหารพัฒนาด้วยองค์กรเครือข่ายยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มโอกาสในอาชีพ และมีสวัสดิการชุมชน ชุมชนบ้านต้นโพธิ์เป็นศูนย์เรียนรู้และขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ความรู้ด้านวัฒนธรรมมอญ ทั้งในด้านที่อยู่อาศัย อาหารการกิน ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งจะปรากฏในสถานที่ต่าง ๆ ตามเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นแหล่งสมุนไพร จากภูมิปัญญาชาวบ้าน กันอย่างยาวนานบ้านต้นโพธิ์ มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของชาวบ้านในชุมชน โดยเฉพาะด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ฝีมือชาวบ้าน และสมุนไพรที่ใช้ได้ตั้งแต่หัวจรดเท้า

---

[4] บรรพต วีรสัย และคณะ, “พระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคมเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง: กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานครและฉะเชิงเทรา”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2532), หน้า 120.

จากความเป็นมาดังกล่าวเบื้องต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี” ขึ้น เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชน เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ทั้งนี้ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์เชิงพื้นที่คือเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ให้มีความสำเร็จในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนและการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

2) เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

3) เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) ตามลักษณะการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่มีเนื้อหาตรงและสอดคล้องกับผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น สำหรับวิธีการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง และ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองไปยังประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

1) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ตรงและถูกต้อง

2) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงโดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามด้านเนื้อหาของการวิจัยที่กำหนดไว้ ซึ่งแบบสัมภาษณ์ชุดนี้มี 5 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ–สกุล ตำแหน่ง หน่วยงาน ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ และวันเวลาสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยด้านสังคม ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ทัศนคติของประชาชนต่อกิจกรรมพัฒนาชุมชน แรงจูงใจเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ส่วนที่ 3 สัมภาษณ์เกี่ยวกับการบูรณาการหลักพุทธธรรม 3 มิติ คือการบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน

ส่วนที่ 4 สัมภาษณ์เกี่ยวกับความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความสามารถในการพึ่งตนเอง ความสามัคคีและความร่วมมือ การเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญา ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 5 สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

3) ขอคำแนะนำจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อปรึกษาในการร่างแบบสัมภาษณ์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

5) นำแบบสัมภาษณ์ให้กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบเนื้อหาและโครงสร้างของคำถามตลอดจนภาษาที่ใช้เพื่อความเที่ยงตรงและถูกต้อง

6) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการปรับปรุงให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ได้ตรวจความถูกต้องของเนื้อหา

7) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้วไปเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยนำมาจัดระบบตรวจสอบความถูกต้องแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลต่อไปค่าสถิติพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ในข้อมูลที่เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปซึ่งได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และ รายได้ นำมาเรียบเรียงเนื้อในใจความให้มีความสละสลวย รัดกุมเข้าใจได้ง่ายและแยกออกไปเป็นแต่ละด้านตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาของชุมชน และการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า 1) ด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานรุ่นใหม่ เยาวชนย้ายไปทำงานในเมืองปทุมธานีหรือกรุงเทพฯ ทำให้เกษตรกรและการผลิตยาหม่องสมุนไพรขาดผู้สืบทอด รายได้ไม่แน่นอน การพึ่งพาเกษตรกรรมเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม และราคาตลาดที่ผันผวน การแข่งขันกับสินค้าภายนอก ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น ยาหม่องสมุนไพร อาจสู้สินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานใหญ่ไม่ได้ อุปสรรคขาดเงินทุนและเทคโนโลยีในการพัฒนาสินค้าให้มีมูลค่าสูงขึ้น เช่น การทำบรรจุภัณฑ์ทันสมัยหรือการตลาดออนไลน์ การเข้าถึงแหล่งทุนจากหน่วยงานรัฐหรือเอกชนมีจำกัด เนื่องจากชุมชนอาจขาดตัวแทนที่มีทักษะในการประสานงาน 2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์มอญ คนรุ่นใหม่ไม่สนใจเรียนรู้ภาษามอญ การทอผ้า หรือ

ประเพณีดั้งเดิม เช่น การทานข้าวต้มลูกโยน ทำให้วัฒนธรรมค่อยๆ เลือนหาย ความแตกแยกระหว่างวัย ผู้สูงอายุยึดวิถีดั้งเดิม ส่วนคนรุ่นใหม่หันไปสนใจวิถีเมือง ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการพัฒนาชุมชน การย้ายถิ่น การสูญเสียประชากรวัยทำงานลดความเข้มแข็งของชุมชน อุปสรรค ขาดการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ เช่น การบันทึกภูมิปัญญา หรือการจัดอบรมให้เยาวชน ความเจริญของเมืองปทุมธานีดึงดูดให้คนรุ่นใหม่มองข้ามคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น 3) ด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาน้ำท่วม ชุมชนตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเผชิญน้ำท่วมเป็นประจำ ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย มลพิษจากเมือง การขยายตัวของเมืองปทุมธานีนำมาซึ่งขยะและน้ำเสียที่ไหลลงแม่น้ำเจ้าพระยา กระทบต่อระบบนิเวศและสุขภาพชาวบ้าน การลดลงของพื้นที่สีเขียว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนหรือบ้านใหม่ อาจรุกล้ำพื้นที่เกษตรและธรรมชาติ อุปสรรค ขาดทรัพยากรและความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบกำจัดขยะ หรือการป้องกันน้ำท่วมในระยะยาว การพึ่งพาการแก้ปัญหาจากหน่วยงานภายนอก เช่น เทศบาลมากเกินไป แทนการพัฒนาแนวทางของชุมชนเอง 4) ด้านการบริหารจัดการและภาวะผู้นำ ปัญหาภาวะผู้นำที่ล้าสมัย ผู้นำชุมชนอาจขาดทักษะสมัยใหม่ เช่น การใช้เทคโนโลยี หรือการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก การมีส่วนร่วมไม่ทั่วถึง ชาวบ้านบางกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชน อาจไม่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา ส่งผลให้การตัดสินใจจำกัดอยู่แค่กลุ่มผู้นำหรือผู้สูงวัย อุปสรรค ขาดการฝึกอบรมผู้นำให้ทันสมัยและเข้าใจความต้องการของทุกวัย การขาดความโปร่งใสหรือการสื่อสารที่ไม่ดี อาจทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจในหมู่ชาวบ้าน 5) ด้านโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยี ปัญหาการเข้าถึงเทคโนโลยีจำกัด ชุมชนอาจขาดอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงหรืออุปกรณ์ทันสมัย ทำให้เสียโอกาสในการพัฒนาการตลาดหรือการศึกษา โครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ: ถนนหรือระบบระบายน้ำอาจไม่รองรับการพัฒนาและการรับมือภัยพิบัติ อุปสรรค การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานต้องพึ่งงบประมาณจากภายนอก ซึ่งชุมชนอาจขาดอำนาจต่อรอง ชาวบ้านบางส่วน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ อาจไม่คุ้นเคยกับการใช้เทคโนโลยี

2. ระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง โดยมี 3 ประเด็นหลักที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่ 1) การพึ่งตนเอง ความสามัคคีและความร่วมมือ การเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญา และความมั่นคงทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนปรากฏชัด ทั้งการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เช่น การปลูกข้าวและผลิตยาหม่องสมุนไพรจากสมุนไพรพื้นบ้าน การปรับตัวกับภัยธรรมชาติอย่างน้ำท่วมด้วยการสร้างบ้านยกสูงและการใช้เรือ รวมถึงการพึ่งพาศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีวัดชินวรารามวรวิหารเป็นศูนย์กลางในการรวมพลังและถ่ายทอดภูมิปัญญา นอกจากนี้ 2) ความสามัคคียังเกิดจากรากฐานวัฒนธรรมมอญที่ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์และความร่วมมือ เช่น การจัดงานบุญและการรวมกลุ่มผลิตสินค้าท้องถิ่น ด้านการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญา ชุมชนมีความรู้จากการทำเกษตรกรรม การทอผ้า การทำยาหม่องสมุนไพร และการปรุงอาหารมอญที่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น การเรียนรู้ผ่านครอบครัว ชุมชน และวัด ช่วยคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์และภูมิปัญญา ขณะเดียวกันก็มีการประยุกต์ใช้ความรู้สมัยใหม่ เช่น การขายผลิตภัณฑ์ออนไลน์

และการจัดอบรมให้เยาวชน เพื่อป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญา ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ชุมชนมีฐานจากเกษตรกรรมและผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ช่วยเสริมรายได้ ลดการพึ่งพาตลาดภายนอก และสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจ ส่วนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น ชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อยู่ร่วมกับระบบนิเวศริมน้ำ และเคารพธรรมชาติผ่านวัฒนธรรมมอญ เช่น การปลูกต้นไม้ในงานบุญ ชุมชนบ้านต้นโพธิ์สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความสามัคคี เรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญา สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง พร้อมปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม

3. แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า หลักสัปปุริสธรรม 7 มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาชุมชนได้ดังนี้ 1) ธัมมัญญุตา (รู้จักเหตุ) ชาวบ้านต้นโพธิ์เข้าใจหลักการของการทำเกษตรกรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น รู้ว่าการปลูกข้าวหรือผลไม้ต้องพึ่งพาน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา และการผลิตยาหม่องสมุนไพรต้องใช้สมุนไพรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ "ความมีเหตุผล" ในเศรษฐกิจพอเพียง โดยชาวบ้านเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับทรัพยากรที่มี ไม่ลงทุนเกินตัว 2) อัตถัญญุตา (รู้จักผล) ชุมชนตระหนักว่าการรักษาวัฒนธรรมมอญและการทำเกษตรแบบพอเพียงจะนำไปสู่ความมั่นคงในระยะยาว ไม่ใช่แค่ผลกำไรระยะสั้น โดยการสนับสนุน "การมีภูมิคุ้มกัน" เพราะเข้าใจผลกระทบจากการพึ่งพาตลาดภายนอกมากเกินไป และเลือกพัฒนาในแบบที่ยั่งยืน 3) อัตตัญญุตา (รู้จักตน) ชาวบ้านรู้ขีดความสามารถของตน เช่น ไม่ขยายการเกษตรเกินกำลัง หรือไม่ลงทุนในโครงการใหญ่ที่เกินศักยภาพของชุมชน สอดคล้องกับ "ความพอประมาณ" โดยไม่ฝืนทำสิ่งที่เกินตัว และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า 4) มัตตัญญุตา (รู้จักประมาณ) การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนก่อน แล้วค่อยจำหน่ายส่วนเกิน เช่น การทำยาหม่องสมุนไพรในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของชุมชนและตลาดใกล้เคียง ซึ่งเป็นหัวใจของ "ความพอประมาณ" ที่เน้นความสมดุล ไม่โลภ และไม่เสี่ยงจนเกินไป 5) กาลัญญุตา (รู้จักกาลเวลา) ชุมชนรู้จักจังหวะในการปลูกพืชตามฤดูกาล หรือการจัดงานประเพณีมอญในช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น งานบุญที่วัดชินวรารามวรวิหาร ช่วยให้การดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจสอดคล้องกับธรรมชาติและบริบท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ "การมีเหตุผล" และ "ภูมิคุ้มกัน" 6) ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) ชาวบ้านเข้าใจความต้องการและจุดแข็งของชุมชนบ้านต้นโพธิ์ เช่น การรวมตัวกันผ่านวัดชินวรารามวรวิหาร หรือการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์มอญ ซึ่งสนับสนุนการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองตามเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐาน 7) ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) ผู้นำชุมชนและชาวบ้านรู้ว่าใครมีทักษะอะไร เช่น ใครถนัดทอผ้า ทำยาหม่อง หรือเกษตรกรรม และจัดสรรบทบาทให้เหมาะสม ช่วยให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ

"เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม" ในเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การมีองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ และมีความซื่อสัตย์และความเอื้อเฟื้อคนในชุมชนด้วยกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาของชุมชน และการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ชุมชนบ้านต้นโพธิ์เผชิญปัญหาหลากหลายด้าน เช่น ขาดแรงงานรุ่นใหม่ รายได้ไม่แน่นอน การแข่งขันจากสินค้าภายนอก ขาดทุนและเทคโนโลยีในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ วัฒนธรรมเสื่อมถอย มีช่องว่างระหว่างวัย น้ำท่วมเป็นปัญหาซ้ำซาก ขาดระบบจัดการสิ่งแวดล้อม ผู้นำขาดทักษะใหม่ และโครงสร้างพื้นฐานไม่รองรับ ฯลฯ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสรีพงศ์ และคณะ (บ้านไม้ฝาด จังหวัดตรัง) พบว่า การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ แก้ปัญหาได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางบูรณาการธรรมในบทที่แล้ว เช่น ธัมมัญญุตา (รู้เหตุ), อัตตัญญุตา (รู้ขีดความสามารถ), มัตตัญญุตา (รู้ประมาณ) และปริสัญญุตา (รู้ชุมชน) ที่ช่วยให้ชุมชนบ้านต้นโพธิ์พึ่งพาตนเองได้แม้เผชิญปัญหาเรื่องแรงงานและรายได้ งานวิจัยใน ตำบลบุดี จังหวัดยะลา ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาชุมชน พบว่า ปัจจัยด้าน “เงื่อนไขความรู้” และ “ภูมิคุ้มกันในตัว” มีระดับสูงสุดในการสร้างความสำเร็จ รองลงมาคือคุณธรรม เหตุผล และความพอประมาณ งานนี้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของบ้านต้นโพธิ์ ว่าการขาดความรู้ (เช่น ทักษะประสานงานตลาดออนไลน์) และภูมิคุ้มกัน (เช่น การรับมือภัยธรรมชาติ) เป็นอุปสรรคสำคัญ แต่เมื่อบูรณาการธรรม (เช่น กาลัญญุตา, อัตถัญญุตา, ปุคคลัญญุตา) เข้าช่วย ก็ช่วยเสริมภูมิคุ้มกันและความยืดหยุ่นให้กับชุมชน นอกจากนี้ งานวิจัยใน ตำบลพิมาน จังหวัดนครพนม พบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้องค์ประกอบหลัก 5 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ มีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน ความรู้และคุณธรรม แนววิธีนี้สะท้อนชัดในแนวทางบูรณาการหลักพุทธธรรมของบ้านต้นโพธิ์ เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างพอประมาณ ไม่ล่าเอียง มีเหตุผลในการจัดการภัย เหมาะกับบริบท สร้างภูมิคุ้มกัน และเสริมด้วยบทบาทผู้นำที่มีคุณธรรม (ปุคคลัญญุตา)

2. ระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี มี 3 ประเด็นหลัก กล่าวคือ 1) ความสามารถในการพึ่งตนเอง ความสามัคคีและความร่วมมือของชุมชนบ้านต้นโพธิ์ 2) การเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาของชุมชนบ้านต้นโพธิ์ และ 3) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ซึ่งมีผลการศึกษาเชิงปริมาณ พบว่า ระดับความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ภาพรวมความสำเร็จอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.75 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

เท่ากับ 4.90 รองลงมาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.80 ด้านการเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญา มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.78 ด้านความสามารถในการพึ่งตนเอง มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.72 และด้านความสามัคคีและความร่วมมือ มีค่าเฉลี่ย (Mean) เท่ากับ 4.53 อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของจำรัส โคตะยันต์ ที่ศึกษาเรื่อง ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” พบว่า สภาพการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า หมู่บ้านมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชาวบ้านในเรื่องการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง เป็นที่ปรึกษาและเป็นผู้ประสานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับหมู่บ้านมีความพร้อมที่จะเสียสละให้แก่ส่วนรวม มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อให้สมาชิกในหมู่บ้านช่วยเหลือกันชาวบ้านมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองและครอบครัวตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และงานวิจัยของนิสรา ใจซื่อ ที่ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านศาลาศักดิ์ และหมู่บ้านบ้านโคก มี 8 ปัจจัยเหมือนกัน ได้แก่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ ด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำหมู่บ้าน และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ

3. แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ตำบลบางขะแยง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า การบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 กับหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาชุมชนบ้านต้นโพธิ์ มีผลการศึกษาดังนี้ 1) ธัมมัญญุตา (รู้จักเหตุ) ชาวบ้านต้นโพธิ์เข้าใจหลักการของการทำเกษตรกรรมและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น รู้ว่าการปลูกข้าวหรือผลไม้ต้องพึ่งพาน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา และการผลิตยาหม่องสมุนไพรต้องใช้สมุนไพรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ "ความมีเหตุผล" ในเศรษฐกิจพอเพียง โดยชาวบ้านเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีไม่ลงทุนเกินตัว 2) อัตถัญญุตา (รู้จักผล) ชุมชนตระหนักว่าการรักษาวัฒนธรรมมอญและการทำเกษตรแบบพอเพียงจะนำไปสู่ความมั่นคงในระยะยาว ไม่ใช่แค่ผลกำไรระยะสั้น โดยการสนับสนุน "การมีภูมิคุ้มกัน" เพราะเข้าใจผลกระทบจากการพึ่งพาตลาดภายนอกมากเกินไป และเลือกพัฒนาในแบบที่ยั่งยืน 3) อัตตัญญุตา (รู้จักตน) ชาวบ้านรู้ขีดความสามารถของตน เช่น ไม่ขยายการเกษตรเกินกำลัง หรือไม่ลงทุนในโครงการใหญ่ที่เกินศักยภาพของชุมชน สอดคล้องกับ "ความพอประมาณ" โดยไม่ฝืนทำสิ่งที่เกินตัว และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า 4) มัตตัญญุตา (รู้จักประมาณ) การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนก่อน แล้วค่อยจำหน่ายส่วนเกิน เช่น การทำยาหม่องสมุนไพรในปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของชุมชนและตลาดใกล้เคียง ซึ่งเป็นหัวใจของ "ความพอประมาณ" ที่เน้นความสมดุล ไม่โลภ และไม่เสี่ยงจนเกินไป 5) กาลัญญุตา (รู้จักกาลเวลา) ชุมชนรู้จักจังหวะในการปลูกพืชตามฤดูกาล หรือการจัดงานประเพณีมอญในช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น งานบุญที่วัดชินวรารามวรวิหาร ช่วยให้การดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจสอดคล้องกับธรรมชาติและบริบท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ "การมีเหตุผล" และ "ภูมิคุ้มกัน" 6) ปริสัญญุตา (รู้จักชุมชน) ชาวบ้านเข้าใจความต้องการและจุดแข็งของชุมชนบ้านต้นโพธิ์ เช่น การรวมตัวกันผ่านวัดชินวรารามวรวิหาร หรือการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์มอญ ซึ่งสนับสนุนการ

พัฒนาแบบพึ่งพาตนเองตามเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐาน 7) ปุคคลัญญุตา (รู้จักบุคคล) ผู้นำชุมชนและชาวบ้านรู้ว่าใครมีทักษะอะไร เช่น ใครถนัดทอผ้า ทำยาหม่อง หรือเกษตรกรรม และจัดสรรบทบาทให้เหมาะสม ช่วยให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ "เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม" ในเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การมีองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ และมีความซื่อสัตย์และความเอื้อเฟื้อคนในชุมชนด้วยกัน เป็นต้น

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวิทยา ญาณสาโร (คุ้มราษฎร์) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า เศรษฐกิจพอเพียงได้แก่เศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้อง สร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือ มีความขยันหมั่นเพียร ในการปฏิบัติหน้าที่ การงานและการประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนิชำนาญและรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่องตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการและดำเนินการให้ได้ผลดีรู้จักคุ้มครอง เก็บ รักษาโภคทรัพย์ และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย และสอดคล้องกับงานวิชาการของอภินันท์ จันตะนี และคณะ เรื่อง พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า คำสอนพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับสัปปุริสธรรม 7 ประการคือ ความรู้จักเหตุ เป็นผู้รู้จักผลผู้รู้จักตน ผู้รู้จักประมาณ ผู้รู้จักกาลเวลา ผู้รู้จักองค์กรและรู้จักเลือกบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ด้านคือ ความพอประมาณ เป็นผู้รู้จักประมาณและรู้จักตน ความมีเหตุผล เป็นผู้จักเหตุและเป็นผู้รู้จักผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เป็นผู้รู้จักกาล รู้จักชุมชนและรู้จักบุคคล โดยเป็นหลักธรรมและปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ดีมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและมีความตระหนักในคุณธรรมซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน พากเพียรและใช้สติปัญญาเพื่อ ดำเนินชีวิตที่ดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระพัฒนา ปญญาสาโร (พุทธมาส) ที่ศึกษาเรื่อง การศึกษาหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของชุมชนในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีปรากฏในอานัณยสูตร การปฏิบัติตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม หลักโภควิภาคธรรม ในการใช้จ่ายแบ่งทรัพย์หลักสันโดษ การมีภูมิคุ้นกันตัวเองที่ดีเป็นไปตามหลักการพึ่งตนเอง หลักในกุลจิรัฏฐิติธรรม และหลักสัปปุริสธรรม การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตใช้การพิจารณาจากความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่เน้นความสมดุล คือพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน มาประกอบการตัดสินใจ ในเรื่องต่าง ๆ เป็นขั้น

เป็นตอน มีจิตใจเข้มแข็ง ฝึกตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี การปรับตัวมีความสามารถที่จะเผชิญและยอมรับความจริงของชีวิต พัฒนาตนเองให้มีการเรียนรู้ต่อเนื่อง ผลที่ได้จากการประยุกต์ใช้ชุมชนคำนึงประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการใช้และจัดการทรัพยากรร่วมกัน ประพฤติตนอยู่ในศีล 5 และนำเอาหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจนประสบความสุขตามอัตภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการในการบูรณาการหลักพุทธธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อพัฒนาชุมชน ตามตารางนี้

ประเด็นการพัฒนาชุมชนบ้านต้นโพธิ์	หลักสัปปุริสธรรม 7	หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	การบูรณาการร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
การพัฒนาการเกษตรและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น	**ธัมมัญญุตา:** รู้วิธีปลูกข้าวและผลไม้ตามสภาพดินฟ้าอากาศของที่ราบลุ่ม **มัตตัญญุตา:** ผลิตในปริมาณที่พอดีกับการบริโภคและจำหน่ายส่วนเกิน **กาลัญญุตา:** รู้ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเพาะปลูกหรือแปรรูปสมุนไพร	**ความพอประมาณ:** ไม่ปลูกพืชเกินกำลังหรือใช้สารเคมีมากเกินไป **ความมีเหตุผล:** เลือกปลูกพืชที่เหมาะกับพื้นที่ เช่น ข้าวและผลไม้ท้องถิ่น **ภูมิคุ้มกัน:** กระจายความเสี่ยงด้วยการปลูกพืชหลากชนิดและแปรรูปเป็นยาหม่อง	การใช้สมุนไพรท้องถิ่นทำยาหม่องสะท้อนภูมิปัญญามอญ และการปลูกข้าวเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตริมน้ำเจ้าพระยา
การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมมอญ	**ปริสัญญุตา:** เข้าใจความสำคัญของชุมชนในการรักษาวัฒนธรรมมอญ **ปุคคลัญญุตา:** รู้ว่าผู้สูงอายุหรือช่างฝีมือในชุมชนคนใดถนัดทอผ้าหรือทำอาหารมอญ **อัตถัญญุตา:** ตระหนักว่าการสืบทอดวัฒนธรรมนำไปสู่ความ	**ความรู้:** ใช้ความรู้ด้านการทอผ้าและประเพณีมอญในการสร้างมูลค่า **คุณธรรม:** ทำด้วยความซื่อสัตย์และไม่แสวงหากำไรมากเกินไป	การจัดงานบุญที่วัดชินวราราม วรวิหาร หรือการสอนภาษามอญให้คนรุ่นใหม่ เป็นการรักษา อัตลักษณ์

ประเด็นการพัฒนาชุมชนบ้านต้นโพธิ์	หลักสัปปุริสธรรม 7	หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	การบูรณาการร่วมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
	ภาคภูมิใจและรายได้จากท่องเที่ยว		
การรับมือกับความท้าทาย (เช่น น้ำท่วม)	**กาลัญญุตา:** รู้ช่วงเวลาน้ำหลากและเตรียมการล่วงหน้า **อัตตัญญุตา:** รู้ขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการน้ำ **ปริสัญญุตา:** รวมพลังชุมชนเพื่อแก้ปัญหา	**ภูมิคุ้มกัน:** สร้างที่อยู่อาศัยยกสูง หรือเก็บเสบียงไว้ล่วงหน้า **ความมีเหตุผล:** ไม่สร้างบ้านในพื้นที่เสี่ยงน้ำท่วมมากเกินไป	วิถีชีวิตริมน้ำของชาวมอญช่วยให้รู้วิธีปรับตัว เช่น การใช้เรือหรือการย้ายของขึ้นที่สูง
การพัฒนาชุมชนและผลิตภัณฑ์ เช่น ยาหม่องสมุนไพร	**ธัมมัญญุตา:** รู้วิธีทำยาหม่องจากสมุนไพรท้องถิ่น **มัตตัญญุตา:** ผลิตในปริมาณที่เหมาะสมกับความต้องการ **ปุคคลัญญุตา:** มอบหมายให้ผู้ที่มีทักษะทำยาหม่องเป็นผู้นำ	**ความพอประมาณ:** ไม่ลงทุนเกินตัวในการผลิต **ความรู้:** ใช้ภูมิปัญญามอญในการปรุงยา	ยาหม่องสมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์มอญและวิถีการพึ่งพาธรรมชาติ

และออกมาในรูปแบบแผนภูมิภาพดังนี้

รูปภาพ แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมชุมชน เพื่อการพัฒนาชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการนำหลักธรรมพื้นฐานต่าง ๆ เช่น เบญจศีล เบญจธรรม สังคหวัตถุ 4 และหลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นต้น มาสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนต่าง ๆ นำมาปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

2) หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่ประกอบด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ในกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้ชุมชนได้นำหลักธรรมมาใช้ในกิจกรรมของชุมชน เช่น ความกตัญญูกตเวที ในกิจกรรมวันสงกรานต์ เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ชุมชนบ้านต้นโพธิ์ ควรส่งเสริมการนำหลักธรรมอื่น ๆ มาปฏิบัติในชุมชน เช่น ศีล 5 สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น เพื่อสร้างความหลากหลายในกิจกรรมของชุมชน

2) จากผลการศึกษาพบว่า ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในทุกด้าน อยู่ระดับมากที่สุด เช่น ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญา และด้านความสามารถในการพึ่งตนเอง แต่ว่าด้านความสามัคคีและความร่วมมืออยู่ในระดับต่ำกว่าทุกด้านเมื่อเปรียบเทียบกับด้านต่าง ๆ ดังกล่าว ดังนั้น ผู้นำชุมชนและคนในชุมชน ควรมี

กิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคีและความร่วมมือของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีร่วมกันต่อไป

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาการบูรณาการหลักธรรมอื่น ๆ เช่น ศีล 5 สังคหวัตถุ 4 หรือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นต้น ในการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ที่มีความโดดเด่น เช่น ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนต้นแบบชุมชนศีล 5 เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ). **คำบรรยาย วิปัสสนากรรมฐาน.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พริ้นท์ติ้ง จำกัด, 2550).

พระพุทธโฆษาจารย์. **วิสุทธิมรรค.** แปลโดย สมเด็จพระมหาวีรวงศ์. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2542.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ). **มหาสติปัฏฐานสูตรทางสู่นิพพาน**. พระคันธสาราภิวงศ์ แปลและเรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, 2549.

พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2535.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมนุชิตชิโนรส. **ปฐมสมโพธิกถา**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, 2539.

Mahāsi Sayadaw. **Practical Insight Meditation.** Rangoon: Buddha Sasana Nuggaha Organization, 1994.